

DEMETER Gáborné
MATE Neveléstudományi Intézet
Gyógypedagógia Tanszék
ORCID: 0000-0002-6317-3131
gaborne.demeter@gmail.com

**Olvasástanulást támogató
kiadói fejlesztések
Szaktudományos alapelvek
és vásárlói igények megjelenése
a hazai kiadók gyerekkönyvkiadásában**

Mivel az írott nyelv elsajátítása eszköz a világ megismeréséhez, a kezdetben szerzett és berögzült olvasási viszonyulásminták az információszerzés és az információbefogadás mindennapi gyakorlatát is befolyásolják. Az olvasási tevékenységgel kapcsolatos kezdeti tapasztalatok meghatározók a tanulás, az ismeretszerzés, az élményszerű olvasás további folyamataiban. Az olvasással kapcsolatos első negatív élmények nyomán az önértékelés bizonytalansága és az alapvető kultúrtechnikai ismeretek elsajátításának nehézsége együttesen akadályozzák az olvasási készség és a szövegértés fejlődését.

A tanulmányban bemutatott kutatás célja az olvasáskutatási eredmények és a könyvkiadói fejlesztések összefüggéseinek feltárása, ezen belül az olvasástanulás kezdő időszakát élő olvasók (gyermek, szüleik, pedagógusok) számára készült könyvek módszertani és formai megoldásainak vizsgálata. Kutatásom keretében azt vizsgáltam, hogy a gyermekkiadók fejlesztéseiben megjelennek-e a szaktudományos háttérrel rendelkező olvasáskutatási eredmények. A gyerekkönyvek piaci körképe az olvasástanulás egyes szakaszaihoz rendelve kerül bemutatásra. A kutatási eredmények kirajzolják a közös és súlyozott pontokat a magyar kiadói koncepciók, az olvasói (szülői) igények, valamint az olvasáskutatási eredmények között.

Kulcsszavak: gyerekkönyvek, olvasástanulás, olvasói igények, könyvkiadás

Bevezetés

A hazai gyerekkönyvkiadók körében kiemelt felelősség, hogy az írott nyelv elsajátításának időszakában a kezdő olvasókat kompetens módon, szaktudományos alapokkal segítsék, vagyis módszertanilag felkészültek legyenek egyik legfontosabb készségünk, az olvasás megalapozásában. Az olvasási élmények kezdetén a gyermekek céltudatos támogatást igényelnek, hiszen az olvasás nem veleszületett, hanem tanult folyamat az idegrendszer számára (Csépe 2013). E tudatos szakmai munka eredménye élethosszig kamatozik, ha az olvasásra nem célként, hanem eszközként tekintünk, amely áthatja életünk szinte valamennyi területét. Mivel az írott nyelv jelrendszerének megalapozott birtoklása eszköz a világ megismeréséhez, a kezdetben szerzett és berögzült olvasási viszonyulásminták a későbbi információszerzés és információbefogadás mindennapi eredményességét is befolyásolják. Az olvasási tevékenységgel kapcsolatos kezdeti emléknym tehát meghatározó a tanulás, az ismeretszerzés további folyamataiban, mely hosszútávon a nyelvi és társadalmi szocializációt is befolyásolja.

Jelen tanulmány célja az olvasáskutatási eredmények és a könyvkiadói fejlesztések összefüggéseinek feltárása, ezen belül az olvasástanulás kezdő időszakát élő olvasók (gyermek, szülei, pedagógusai) számára készült könyvek módszertani és formai megoldásainak vizsgálata. A magyar nyelvre vonatkozó olvasáskutatási eredmények, az olvasási folyamatra ható tényezők bemutatásával párhuzamosan tárgyalom a magyar könyvkiadói fejlesztések – olvasástanulási szakaszokra bontott – gyakorlatát, elemezve azok illeszkedését egyrészt a szaktudományos háttérhez, másrészt az olvasói igényekhez.

A kutatási mintában a magyar nyelvű gyermekkönyveket megjelentető kiadókat szólítom meg, őket tekintem közvetlen célcsoportnak. Közvetett módon kapcsolódnak kutatási célomhoz – elsősorban annak gyakorlati jelentősége szempontjából – az olvasástanulás kezdetén álló óvodás, kisiskolás gyermekek, szülei és pedagógusai. A kutatást azért terjesztettem ki az utóbbi két célcsoportra is, mert a még olvasni nem tudó gyermekek esetén az ő – megerősítő vagy kioltó – szerepük döntő lehet a felnövekvő nemzedék olvasási motivációját illetően.

Kutatásom során a következő kérdésekre kerestem választ:

- Mely tényezők, szükségletek, igények befolyásolják, alakítják a magyar kiadók fejlesztési koncepcióit a kezdő olvasók számára kínált könyvek körében?
- A kiadói fejlesztésekben megjelennek-e a szaktudományos háttérrel rendelkező olvasáskutatási eredmények?

A szaktudományos elméleti háttér feltérképezésének útján négy – pszicholingvisztikai, szociolingvisztikai, szakmódszertani és motivációs – szempontból vizsgáltam azokat a tényezőket, amelyek az olvasás eredményességére tudományosan igazolt módon hatnak. Ezt követően a gyermekkönyvek kiadói koncepcióit és a kapcsolódó piackutatási eredményeket, majd leszűkítve a kezdő olvasók számára kínált kiadványok körét térképeztem fel. A speciális célcsoportokra szűkített könyvpiaci körkép bemutatása során az olvasási készség kialakulásának folyamatát és lépcsőfokait követtem: az előkészítő időszaktól a szövegértő olvasásig.

Az olvasás eredményességére vonatkozó kutatási eredmények

Az olvasás eredményességének kérdésköre rendkívül összetett, főként a rá ható, azt befolyásoló tényezők szempontjából. A nemzetközi és hazai szakirodalmak többsége ezeket a tényezőket a különböző tudományágak, kutatási területek nézőpontjából mutatja be. A századfordulón és az azt követő közel két évtizedben azonban napvilágra kerültek az olvasás „sikerkritériumait” a korábbiaknál jóval átfogóbb keretben bemutató hazai szakirodalmak. Az átfogó jelleg értelmezhető egyrészt tudományközi megközelítésként, ugyanakkor azt is jelenti, hogy ezek a munkák a korábbi empirikus kutatások eredményei közül kiemelik és összegzik a magyar nyelv sajátosságaihoz illeszkedő vonatkozásokat. Az elméleti háttér áttekintésénél – az említett elvek alapján – négy témakeret kiemelése indokolt: Az olvasást fókuszba helyező tudományos kutatások jellemzően a pszichológia és a nyelvtudomány határán álló pszicholingvisztika tudománykörébe tartoznak, a kutatási eredmények nagyrészt ebben a témakeretben születtek.

– A gyermekek számára legkönnyebben elsajátítható olvasástanulási módok, lépések a magyar nyelv sajátosságaihoz illeszkednek, így az olvasástanítási módszertan szakmai tapasztalatai a gyermekkönyvek készítésénél – kiemelten az egymásra épülő, fokozatosan nehezedő könyvsorozatok esetén – lényeges szempontként jelennek meg.

– A gyermeki motiváció mozgatórugóinak ismerete, vizsgálata talán a legtermészetesebb kutatási keret egy gyermekkönyv elkészítésénél, melyet az olvasásmotiváció-kutatások eredményei lényeges információkkal egészítenek ki.

– A családi szocializáció, a szülői minták minden gyermek életében meghatározó szociokulturális tényezők a könyvekkel való bánásmód és az írott nyelv használata szempontjából. A szülői ízlés, a közvetített kulturális igény, valamint a család nyelvhasználata differenciált témakeretet ad a könyvekben használt szókészlet, grammatikai szint kiválasztásához, emiatt a szociolingvisztikai megközelítések vizsgálatát választottam negyedik témakeretként.

A témakeretek tárgyalása mellett az olvasási folyamatot közvetlenül befolyásoló tényezőkhöz hozzárendelem azokat a kapcsolódási lehetőségeket, amelyek a könyvek tervezéséhez, elkészítéséhez nyújtanak releváns támpontokat.

Pszicholingvisztikai megközelítések

„Az olvasás tanult tevékenység, az emberiség kulturális fejlődésének eszköze. Minden magasabb pszichikus funkció rendelkezik valamilyen ahhoz szükséges biológiai alappal.” (Lengyel 1999: 12) Mint ahogy a beszédszervek csak fokozatosan válnak alkalmassá a tökéletes hangképzésre, az olvasáshoz szükséges szervi funkciók is fokozatosan alakulnak ki. Az idegrendszer alkalmazkodóképessége, rugalmassága lehetővé teszi az olvasásban szerepet játszó részkészségek aktiválását, fejlődését, majd összekapcsolódását: egyre magasabb szinten történő integrált működését. Az olvasás komplex jellegéből adódóan sok részkészségből tevődik össze, melyeknek két csoportja különíthető el: az általános és a speciális részkészségek. Az általános részkészségek az emlékezet, a gondolkodás, a figyelmi koncentráció, a türelem, a ritmusérzék, az érzélemvilág, a képzelet, a motiválhatóság, a speciális részkészségek pedig közvetlenül az olvasási folyamatra ható tényezőket ölelik fel (Adamikné Jászó 2001). A pszicholingvisztikai megközelítések keretében azokat a speciális részkészségeket tekintem át, amelyeknek releváns hatásuk lehet a könyvkiadói gyakorlatra. A kutatási eredmények ismerete a könyvkiadásban a piaci viszonyokra is hatással van: az alábbi speciális részkészségek megléte hozzásegíti a kezdő olvasókat ahhoz, hogy rendszeres olvasóvá váljanak, ugyanakkor jelentős az az olvasói bázis, amely ezek hiányában hosszú távon kiesik a célközönségből.

Nyelvi szintekre vonatkozó tudás

A nyelv és az olvasás kapcsolatrendszeréről készült első munka a múlt század elején született, és Edmund Burke Huey (1908) nevéhez fűződik. Az azóta napvilágot látott pszicholingvisztikai megközelítések egyetértenek abban, hogy az olvasási eredményességet befolyásoló tényezők közül kiemelkedik a nyelvi szintekre vonatkozó tudás szerepe. „A metanyelvi tudatosság az embernek az a képessége, amely lehetővé teszi, hogy a nyelvi tényeket önmagukban véve, tárgyként vizsgáljuk és rajtuk különböző műveleteket végezzünk.” (Lórik 2006: 37) A gyermek nyelvi kompetenciája a beszédfejlődés kezdeti időszakában még implicit: a nyelvhasználat során amorf egységeket észlel, a nyelv szegmenseinek elkülönítése, felismerése még nem várható el tőle. A nyelvi tudatosság fejlődésével kompetenciája fokozatosan explicitté válik, mely kiinduló alapot képez az írott nyelv jelrendszerének elsajátításához (Kassai 1998).

A nyelvi tudatosság olvasási készséget alapozó elemeit döntően az olvasástanulás időszakát megelőző életkori szakaszokban végzett vizsgálatok tárják fel. A nyelvi tudatosság fejlődési folyamatában először a *szótagolás* képessége alakul ki (Adamikné Jászó 2001). A nyelvelsajátítás során a szótag mint produktív nyelvi egység megerősödése figyelhető meg, amikor a gyermek kiválasztja az anyanyelvén gyakran hallott szótagokat és az anyanyelvére jellemző szótagszámú szavak körét. Kassai (1999) óvodáskorú (az írott nyelv elsajátítása előtt álló) és iskoláskorú (az olvasást már elsajátított) gyermekek körében

végzett vizsgálatokat a szótagtudat kialakulásával kapcsolatban. A kutatás során a következőket tapasztalta: a szavak letapsolása, szótagokra bontása az írott nyelvet nem ismerő gyermekek csoportjában intuitív jellegű, ösztönös tevékenységnek bizonyult. Az olvasástanulást követően azonban az írásbeli szótagolás tudatossága már egyértelműen befolyásolta a szótaghatárok megválasztását, a szótagtudat az olvasási készség hatására fejlődött, pontosabbá vált.

Az olvasástanulás kezdetén a gyermekkel szemben túl korai elvárásként fogalmazódik meg a szavak beszédhangokra bontásának készsége. „A fonématudatosság fejlesztését célszerű az olvasás tanulása előtt megkezdeni, mivel genetikailag nem programozott a beszédhangról való belső tudás.” (Kassai 1998: 12) „Az óvodáskori vizsgálatok azt mutatják, hogy maga a *fonématudat* öt-hat éves kor körül alakul ki vagy inkább hatéves kor után, ahogy az idegrendszeri fejlődés következményeként a gyermek egyre finomabb megkülönböztetésre lesz képes a hangzó beszédben.” (Kassai 1998: 9) A beszédhanghallás kontrollszerpe kiemelt jelentőségű az artikulációs folyamat szabályozását illetően, az adott nyelv szabályai szerint képzett beszédhangok kiejtése, majd az azoknak megfeleltetett betűk elolvasása szempontjából egyaránt (Fazekasné 2006).

A nyelvi tudatosság következő szintjét, a morfológiai tudatosságot reprezentálja a morfémák összetartozásának tudatosulása (a szótő, az összetett szó, a toldalékok analízise és szintézise). A *morfológiai tudatosság* elsőként a ragozással jelenik meg az óvodás években, majd későbbi életkorban jelenik meg a szóképzés és az összetett szavak létrehozása. Legintenzívebb fejlődését az iskoláskor első három évében figyelték meg, kölcsönhatásban az olvasással és a nyelvtan tanulásával. A morfológiai tudatosság elősegítheti a szókincs gazdagodását, ugyanakkor elősegítheti a gyors, automatikus szó- vagy szövegolvasást és az olvasott szöveg megértését (Józsa–Steklács 2012).

Az értelemmel rendelkező nyelvi egységek, a szavak (lexémák) felismerése és annak automatizálása szükséges a fluens olvasás és a szövegértő olvasás kialakulásához. A *lexikai tudatosság* szintjén az olvasni tanuló gyermek képes megfeleltetni a beszédben szünettel jelzett egységhatárokat az olvasott szavak elkülönített vizuális formájával. A gyermek meglévő passzív szókincse, annak olvasási élmények előtti tárháza meghatározó a szavak, majd a mondatok, szövegek megértése és ezzel az olvasás valamennyi szintje szempontjából (Pap-Szigeti–Zentai–Józsa 2006).

Az olvasástanulás folyamatában a fenti hierarchikus szerveződés egyértelművé teszi, hogy egy adott, alacsonyabb szint automatizálódása nélkül nem lehet olvasást elvárni a gyermektől egy magasabb szinten (Józsa–Steklács 2012).

A nyelvi szintek hierarchiájának ismerete a könyvkiadói munkában elsősorban a könyvsorozatok, az egymásra épülő kiadványok tartalmi tervezéséhez nyújt segítséget – az olvasásfejlesztési fokozatok nyelvészeti szempontú tudatosságáért. A kutatási eredmények alapján a magyar nyelv esetében az első olvasási élményeknél kiemelt jelentőségű a szótagolás alkalmazása és annak időtartama.

Beszédészlelési, beszédmegértési folyamatok

Az olvasás tanulásának feltétele a megfelelő szintű anyanyelvi tudáson kívül elsősorban a beszédészlelési és beszédmegértési folyamatok megfelelő működése. Az auditív észlelési folyamat fejlődése során a percepciók stratégiák fokozatosan változnak: kezdetben az információk aktív felvétele egyre specifikusabb lesz, majd a felvett információk feldolgozása szervezettebbé, rendszerezettebbé válik. A folyamat fejlődésével erősödik a szelektív információfelvétel képessége és az irreleváns, elhanyagolható vagy zavaró információk figyelmen kívül hagyása (Gósy 2000). A beszédészlelés a hangzó beszéd idegrendszeri feldolgozásáért felelős, nélküle nincs hallott szövegértés.

A gyermekkönyvek kapcsán ez a részkészség a felolvasásra szánt mesék, versek szerepét hangsúlyozza ki, mely előkészíti a későbbi értő olvasást.

Fonéma-graféma kapcsolat

Az olvasni tanuló gyermek a hallott és látott információk (a beszéd és az olvasás) kapcsolatának és különbségeinek felismerésével további metanyelvi tudáshoz jut, melynek fókusa a betűtanulás időszakában a vizuális észlelés felé tolódik el. A nyelvi rendszer akusztikus reprezentációjához az olvasástanulással egy teljesen új, vizuális dimenzió társul, mely a nyelvre vonatkozó tudatosságot mindkét modalitás oldaláról és azok integrált kölcsönhatásában is erősíti. A nyelvi tudatosság fonetikai szintjén az olvasástanulással a gyermek megtanulja, hogy a hangok, beszédhangok egymástól elkülöníthetők.

A hang-betű (fonéma-graféma) kapcsolat láthatóvá teszi a beszédhangokat, összekapcsolva a kétféle percepció (auditív és vizuális) működést. A dekódolás, az asszociáció útján kialakul az olvasástanulás előfeltétele: a jelfunkció megértése (Józsa–Steklács 2012). A fonológiai és vizuális kódolás kapcsolatát a belső beszéd és a szubvokalizáció jelensége is összekapcsolja, megerősíti. Huey (1908) szerint az olvasottak belső hallása és artikulációja állandó része az olvasásnak, mely elősegíti a vizuális észlelést, a szavak jelentéséhez való hozzáférést és a szavak megtartását rövidtávú emlékezetünkben. Az olvasástanulás kezdetén a gyermek számára biztonságot jelent a (már automatizálódott) beszédtevékenység és az (újonnan tanult) olvasás közti híd alkalmazása. Az artikulációs mozgások, az olvasott szó félhangos kimondása a gyakorlott olvasónál is megfigyelhetők, ha nehéz vagy számára ismeretlen szóhoz ér (Tóth 2002).

Az említett jelfunkció stabilitását az első olvasási élmények akkor erősítik meg, ha egyrészt hangos olvasásra motiválják a gyermekeket (szituatív, párbeszédes tartalmakkal), másrészt a betűtípus megválasztásakor kezdetben egységes, letisztult formát alkalmaznak, majd fokozatosan többféle formát megismertetnek az olvasókkal.

Mentális nyelvi készlet

A mentális lexikon szerepére sokáig csak a *szókincs* vonatkozásában tekintettek. A kognitív nyelvészet értelmezése kibővíti a korábbi terminológiát: a mentális készlet elnevezés pontosabban határolja körül a fogalom tartalmát, mely szerint magába foglalja a szókészlet, a fonotaktikai szabályok, jelek és a nyelvről szóló háttérismeretek körét is. Az olvasási készség kialakítása szempontjából szókincsünk, mentális készletünk fejlettsége az értő olvasás kialakulásában fő szerepet játszik: egyrészt az olvasástanulás kezdeti élményei során, a jelfunkció megértésekor, másrészt a szövegértő olvasás fejlődésének időszakában (Gósy 1999). Az ismert szavak gazdagsága már a betűtanulás idején elősegíti az összeolvasott néhány betűből álló szavak megértését, hiszen a vizuálisan kódolt betűsor megfeleltetése akkor biztosít ráismerést egy értelmes szóra, ha annak hangalakja és mentális képzete (a szó ismerete) a gyermek idegrendszerében már a kiolvasás előtt rendelkezésre állt.

Cs. Czachesz (1998) a szókincs egy másik funkcióját hangsúlyozza, mely szerint a szókincs jelentős mértékben segíti az egyén fogalomrendszerének kiépülését, amelyre a szövegértő olvasás támaszkodik. Minél többféle kontextusban olvassuk a szavakat, jelentésük annál differenciáltabbá válik, több árnyalatot értünk meg. A fogalmi háló bővülése, gazdagodása újabb és újabb olvasásélmények hatására egyre kifejezettebb lesz. A meglévő fogalmak és az új tudáselemek így kölcsönhatásban formálják egymást. Nagy (2004) a gyakorlott olvasás kiinduló feltételeként a szógyakorisági törvény hasznosítását említi, melynek alapján a kritikus szókészlet, vagyis a magyar nyelvben előforduló leggyakoribb

5000 szó ismerete kiindulópont a köznyelvi szövegek megértésében. Megállapítása szerint a köznyelvi szövegek szavainak minimálisan 95 százalékát kell ismerni ahhoz, hogy egy szöveg tartalmát megérthessük, hiszen így gyarapodhat szókészletünk, így fejlődhet olvasási készségünk és a további olvasmányélményekre is ennek segítségével lehetünk motiváltak.

A gyermekkönyvek tartalmi tervezésekor a választott szókészlet, a mondatokban alkalmazott grammatikai megoldások jelentős mértékben befolyásolják a gyermekek első benyomását az olvasás természetéről. Ha olyan szavakat kell kibetűzniük, amelyek nem részei a szókincsüknek, s emiatt gyakran kell megmagyarázni őket, akkor sérül a folyamatos megértés és az olvasás nem lesz élmény számukra. A széles kínálat, a tudatosan differenciált tartalom lehetőséget nyújt a különböző szókinccsel rendelkező gyermekek megnyerésére is.

Szemmozgási beidegződés

A betűk, betűsorok olvasásakor a szem részben gyors, előre irányuló mozgások (szakkádok), szünetek (fixációk) és visszafelé irányuló mozgások (regressziók) szeriális sorát váltogatja. Perceptuális terjedelemnek hívjuk azt az egységet, amit a szem egy fixálás alatt átfog (Crystal 1998; Cs. Czachesz 1998; Gósy 1999; Adamikné Jászó 2001). Az olvasástanulás során a gyerekek a betűk sorához illeszkedő, a magyar nyelv esetében balról jobbra történő szemmozgási beidegződést kell elsajátítaniuk. A szemmozgás műszeres vizsgálata (eye-tracking) segítségével új szempontból, pontos adatok megismerésével vizsgálható az olvasási tevékenységhez kapcsolódó kognitív működés. Ezek eredményeként a jó olvasó 7–9 karaktert jelentő szakkádokat fog át, amelyek a szavakkal nem esnek egybe. Számukra a megértés 200-250 másodperces fixációkkal érhető el (Steklács 2014).

Az olvasott szöveg természete befolyásolja a fixációk és a szakkádok időtartamát, ritmusát. Ha a szöveg egy-egy szakaszán sok fixáció történik, úgynevezett tekintési letapadás jön létre. A fixációk, szakkádok, letapadások rendszerében azonban előfordul a szemmozgás visszatérése egy korábban már fixált elemre. Ezek a regresszív szakkádok, melyek akkor mutatkoznak, ha az olvasó szeme túl gyors volt a minőségi feldolgozáshoz, szükség van egy megismételt kontrollra. A regresszió a jó olvasók esetében pontosan oda tér vissza, ahol szükség van rá. A regresszió pontossága vagy bizonytalansága a szórutin, az automatizáltság megfelelő fokát is mutatja. A kutatások bizonyítékai alapján a szemmozgás bizonytalansága azonban többnyire nem oka, hanem tünete a gyenge olvasási készségnek (Csépe 2006).

A balról jobbra történő szemmozgási beidegződést a gyermekkönyvek akkor tudják stabilan kialakítani, ha egyrészt a gyermekeknek kezdetben nem kell fentről lefelé vagy átlósan elhelyezett szöveget olvasniuk, másrészt a kiolvasásra szánt szavak hossza alkalmas a kezdő olvasók számára elérhető 2-5 karakter átfogására. Ez a kritérium a szavak belső szerkezetét (mássalhangzók és magánhangzók következetes viszonyát) és az összeolvasás kezdőhangját (mássalhangzóval kezdődő szótagot) is érinti. Akár a szépirodalmi művek kiválasztásakor, akár új mese alkotásakor figyelembe kell venni a magyar szavak belső struktúrájának hierarchiáját: az egyes szótípusokat csak meghatározott sorrendben tudja befogadni az olvasni tanuló idegrendszer, ahol a sor elején a 2+2 típusú szavak (például ma-ci, ka-pu), a sor végén a mássalhangzó-torlódást tartalmazó szavak (pl. gyöngy-sor, nyaklánc) állnak. Az összeolvasás sikerét segíti, ha a szó kezdőhangja hosszan tartható mássalhangzó (s, f, m), a szókészlet kiválasztását ez a feltétel is befolyásolja. A szemmozgás folyamatosságát az említett alapelvek alkalmazása is elősegíti.

Gyors automatikus megnevezés

A gyakorlott olvasó gyorsan felismeri az ismerős szót, nincs szüksége az összes betű kódolására, egységben látja azokat. A szókezdés és a szóforma alapján szelektál mentális készletében, és a szöveggörnyezetnek megfelelő értelmi visszacsatolás segítségével választja ki a megfelelő lexémát. A szófelsőbbrendűségi hatás (McLelland, Rumelhart 1981) alapján az olvasás során az értelmi feldolgozás és az ismert, gyakran látott szóforma segíti a szavak gyors felismerését, azonosítását (Eysenck–Keane 2003).

A nyelvi jel szimbolikus jellegű: a jel, a jelölt és a kontextus kapcsolata erősödik, a leggyakoribb szavak felismerése fokozatosan begyakorlódik, automatizálódik (Langacker 1987). A pszicholingvisztikai kutatások alapján Pléh Csaba (2013) foglalja össze, hogy a szavak felismerését hogyan befolyásolja a szógyakoriság és a kontextus:

- „A gyakoribb szavakat gyorsabban ismerjük fel.
- Ami érdekel bennünket, azt gyorsabban ismerjük fel.
- Aktuális motiváltságunk segíti a felismerést.
- A negatív tartalmú szavak felismerése nehezebbnek bizonyul.

A szófelismerés gyorsasága változik, ha a vele asszociatív kapcsolatban álló szó előzi meg.

Ilyenkor érvényesül az úgynevezett előfeszítési (priming) hatás.” (Pléh 2013: 57) Mindezek alapján a – korábban is említett – tudatos szókészletválasztás egy újabb szemponttal gazdagodik: a magyar nyelvű szógyakoriság alapján szelektált szókészlet a kezdeti olvasási élményeket egyre magasabb szintre tudja emelni, biztosítva a gyakorlás, a többszöri felismerés lehetőségét, megerősítve a folyamatosságot, a magasabb szintű olvasási technikát, mely az értő olvasás alapja.

Zenei képességek

Egyre több kutatót foglalkoztat az a kérdés, hogy a zenei képességeknek milyen hatása van az olvasás elsajátítására. A vizsgálati eredmények közül témánk szempontjából fontos kiemelni, hogy mind a szövegolvasás, mind pedig a kottaolvasás elsajátításában fontos szerepe van a vizuális és az akusztikus észlelésnek. Zenei olvasáskor a jel-hangzás kapcsolat hasonlóképpen valósul meg, mint az olvasás esetén (Fazekasné 2006). „Az olvasáshoz szükséges hallási képesség nem speciálisan fonéma természetű, hanem zenei hallási képességgel is társul. Kutatások alapján valószínűsíthető, hogy a zenei képességek olyan kognitív képességekhez kapcsolódnak, amelyek a fonológiai tudatosságban és az olvasásban is szerepet játszanak.” (Janurik 2008: 305)

A gyermekkönyvek és a zene világának kapcsolata nem újkeletű a könyvpiacra, hiszen a zene és a ritmus motiváló ereje sem elhanyagolható. Ugyanakkor a kutatási eredmények további érveket adnak az olvasás és a zenei élmények tudatos összekapcsolásához, mely a gyermekkönyvek készítésében is kamatoztatható.

Az olvasásfejlesztés szakmódszertani kérdései

Az elemzés, szegmentálás nélküli olvasástanítás lemond a fonológiai tudatosság természetes fázisáról, a szótagolás támaszáról. Ez a kihagyott lépés a nyelvi egységek elemekre bontását és az összeolvasás alapozását is negatívan érintik, hiszen a hangokhoz való hozzáférés nélkül elképzelhetetlen az írott nyelv elsajátítása. Azok az olvasástanítási módszerek, amelyek globális szavakat ismertetnek fel, azt a hamis illúziót alakítják ki a gyermekben, hogy már tud olvasni. Ennél még veszélyesebb hatása, hogy a szavak találgatása fel erősíti a kompenzáció (a helyzethez, kontextushoz illő szavakra történő kiegészítés) stratégiáinak megjelenését, ami hosszabb távon rutint alakít ki a gyermekben a pontatlan ol-

vasási technika alkalmazására. A szavak globális felismertetése az olvasástanulás kezdetén egyértelműen káros hatást gyakorol az olvasási folyamatra, motivációs szerepe pedig nem bizonyított.

Annak ellenére, hogy az óvodás gyermekek először a feliratok alapján próbálnak tájékozódni a világban, gyakran a szavak globális felismerése útján, ez a megoldás csak átmeneti sikereket hoz, és nem segíti elő a könyvek többségében található nyomtatott kisbetűs írás elolvasását. Idővesztés is egyben, hiszen a nagybetűs olvasás később nem folytatódik, a valódi olvasást újra kell kezdeni a kisbetűkkel és a szavak részekre bontásával. Ez a vakvágány akár demotiváló erejű is lehet a további olvasási tevékenységeket és a hagyományos könyvekhez való viszonyt illetően.

Olvasási motiváció

A pszicholingvisztika és a kognitív pszichológia jelentősége vitathatatlan az olvasás ügyének megújításában, ezért nehéz eltávolodni az olvasási folyamatra közvetlenül vagy közvetetten ható részkészségek körétől. Ugyanakkor feltétlenül ki kell térni egy olyan tényezőre, amely alapjaiban határozza meg az olvasáshoz való viszonyunkat: ez az olvasási motiváció. Egyetlen megismerő tevékenység sem nélkülözheti érdeklődésünk ráirányulását, hiszen a motiváció, a késztetés egy valódi hajtóerő, mely fakadhat a tevékenység által kiváltott örömből, de lehetnek forrásai az abból várt előnyök (érdekek, hasznok) is.

Az elsajátítási motiváció fogalmát Józsa 2002-ben írt tanulmányában definiálja: „Elsajátítási motiváció alatt olyan motivációt értünk, mely bizonyos feltételek fennállása esetén elvezethet egy készség teljes, optimális elsajátításához, begyakorlottságához.” (Józsa 2002: 79) Az elsajátítási motiváció a készségek és képességek fejlődésében alapvető szerepet tölt be, és valamennyi kompetenciaterület kialakulására hatással van. A gyermek veleszületett elsajátítási motívumai implicit módon működnek, azonban az optimális kihívási szinten működő helyzetek tudatos, explicit motívumokká alakítják őket (Józsa 2002). Az olvasási motiváció szerepére, jelentőségére több szakember is ráirányítja a figyelmünket (Adamikné 2006; Nagy 2000; Cs. Czachesz 1999). Az olvasási motiváció összetevői azok a motívumok, amelyek szerepet játszanak az olvasási tevékenység elindításában és fenntartásában. A motívumok kialakulása és erősödése már az olvasástanulás előtti időszakban elkezdődik (Szenczi, 2010), és működésükre a család kulturális szokásai és igényei döntő hatást fejtenek ki (Józsa, 2002).

Az olvasási motiváció szerepe az úgynevezett „Máté-effektus” értelmezésével még nyilvánvalóbbá válik. A kifejezés forrása az Újszövetség Máté evangéliumának a talentumokról szóló példabeszédére utaló metafora: „Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól, még amije van is, elveszik” (Mt 25,29). A kezdeti olvasási teljesítmény befolyásolja az átlagosnál gyengébben, illetve annál jobban olvasók fejlődését. A gyengébbek esélyei fokozatosan csökkennek, a jók előnyei egyre növekednek. Ennek az az oka, hogy a korai teljesítmények eltérő üzeneteket közvetítenek a gyerekek felé: az átélt siker vagy kudarc megerősítő mechanizmusként működik, mely a motiváltságra vagy annak gyengülésére markáns hatást fejt ki (Hódi–Németh–Korom–Tóth 2015). A megerősítés forrása elsősorban az olvasás kezdeti sikereiben rejlik, hiszen egyértelműen befolyásolja a folyamatot a gyermek énképének változása, mely a kezdeti eredményesség vagy eredménytelenség nyomán alakul ki.

Az olvasás életünknek olyan lényeges területe, hogy az ezzel kapcsolatos élmények nem átmenetiek, nem elhanyagolhatók és nem kompenzálhatók más készségek magasabb szintű működésével. Hatása nyomán a siker vagy kudarc generalizálódik, a kezdeti öröme vagy nehézségek kumulálódnak és szinte áthatják a megismerés, a tanulás, s ezzel a fejlődés teljes motivációs bázisát.

Szociolingvisztikai megközelítések

Az olvasásra ható tényezők sorából nem hagyható ki az olvasni tanuló gyermek családi háttere, kulturális környezete sem. Tudjuk, hogy az olvasás mint az információhoz való hozzájutás eszköze az olvasni tudó ember érvényesülésének. Ugyanakkor ez az érvényesülés, a közösségekbe történő eredményes beilleszkedés sikere jelentős mértékben a családi szocializáció függvénye (Kertesi–Kézdi 2012). Kulturális szempontból eltérő szocializációs közeget biztosító csoportok különböző hatással vannak a gyermekek nyelvhasználatára, kommunikációjára és könyvekkel való kapcsolatára.

Az iskolába kerülő gyermekek nyelvi interakciós készségei, olvasási tapasztalatai és a világról való tudása így jelentős eltérést mutathat. Az iskola előnyben részesít egyes nyelvhasználati módokat, s ebből a szempontból az eltérő szociokulturális környezetből érkező gyermekek tanulási eredményességét is befolyásolja (Réger 2002). Olvasáspszichológiai vizsgálatok szerint az iskolázott szülők és nagyobb testvérek tudatos tanítása alapján a könyvekkel, szövegekkel való foglalkozás már a kisgyermek és az óvodás életnek is természetes részévé válik (Réger 2002).

Mindezek alapján a különböző társadalmi rétegek számára készült gyerekkönyvkínálat szerepe egyáltalán nem elhanyagolható (akár differenciált témaválasztás, szókészlet vagy illusztráció segítségével), hiszen olyan gyermekeket is be tud vonzani az olvasás élményébe, akik szociokulturális hátterük révén korábban nem találkoztak az írott nyelv használatával, családjukban gyakran az első írástudókká válnak.

A felnövekvő nemzedékben jelentős mértékű azoknak a gyermekeknek az aránya, akik családi indíttatásból soha nem kerülnének be a könyvpiac vásárlói közé. A differenciált gyerekkönyvkínálat vonzása azonban megtörheti ezt az ismétlődő-átörökítő folyamatot. Ebben az is szerepet játszhat, hogy a könyvek eljuttatása, megismertetése nem a családi csatornán keresztül, hanem elsősorban a hátránykompenzálásban felelős intézmények segítségével történik. Ennek a társadalmi rétegnek a gyermekkori megszólítása hosszútávon jelentős olvasói bázist alakíthat ki, ugyanakkor a célcsoportról való lemondás – vagyis kizárólag a szülőkre történő építés – útján a könyvszakma elveszítheti a kezdetben még kulturálisan érzékenyíthető populációt.

Olvasáskutatási eredmények és a könyvszakmai megoldások

A tématerületek szerinti áttekintés végén foglaljuk össze azokat a kritériumokat, amelyek az olvasáskutatás oldaláról támogathatják a magyar nyelvű gyerekkönyvek fejlesztését (1. ábra).

1. ábra. Az olvasáskutatási eredmények szakmai üzenetei

Témakeretek	Kiemelt kulcsszavak – olvasáskutatási eredmények	Kapcsolódó könyvszakmai megoldások
Nyelvi szintekre vonatkozó tudás	<i>Nyelvészeti szempontú olvasásfejlesztési fokozatok:</i> – szótagtudat – fonématudat – morfológiai és – lexikai tudatosság	Szótagolással induló, egymásra épülő hierarchikus építkezés az első olvasási élményeknél
Beszédészlelés, beszédmegértés	<i>Szelektív információfelvétel, a zavaró hatások figyelmen kívül hagyása</i>	Óvodáskorú gyermekek számára készült, felolvasásra alkalmas mesekönyvek, könyvsorozatok
Pszicholingvisztikai megközelítések	<i>Az auditív-vizuális csatorna következős összekapcsolása</i>	Kezdetben letisztult, egyszerű betűtípus alkalmazása

	<i>Szubvokalizáció</i>	Hangos olvasásra készítő szövegek
Mentális nyelvi készség, szókincs	<i>A kiolvasott szavak mentális képzetének megléte</i>	Az adott életkorra jellemző, már ismert szavak a választása;
	<i>Eltérő szélességű szókincs</i>	Szókészletek szerinti széles kínálat
Szemmozgási beidegződés	<i>Balról jobbra haladó szemmozgás beidegzése</i>	Függőleges és átlós irányú szövegek kiiktatása
	<i>Fokozatosan bővülő szakkádok</i>	Kezdetben 2-5 karakter átfogására alkalmas szótagok, szavak beépítése
	<i>A nehéz szavaknál regressziós mozgás</i>	A szavak belső szerkezetének ismerete, a fokozatok alkalmazása
Gyors automatikus megnevezés	<i>A magyar nyelvre jellemző szógyakoróság jelentősége</i>	az 5000 leggyakoribb szóból és szókapcsolatokból történő szövegépítés, gyakori felismertetés
Zenei képességek	<i>Zenei élmények és fonológiai tudatosság kapcsolata;</i>	Olvasási és zenei élmények összekapcsolása
	<i>Az olvasás és a kottaolvasás analógiája</i>	Könyvek CD-/DVD-melléklettel
Az olvasásfejlesztés szakmódszer-tana	<i>Káros hatása kizárólag nagybetűs szövegek, szavak globális találgatásakor</i>	Kis, nyomtatott betűs szövegek következetes alkalmazása
Olvasási motiváció	<i>Az olvasás kezdeti sikerei – mint alapvető motivációs forrás, Máté-effektus</i>	Az olvasásfejlesztési alapelvek következetes beépítése, a fokozatok betartása
Szociolingvisztikai megközelítések	<i>A szociális háttér és a kulturális/nyelvi átörökítés kapcsolata</i>	Kínálatbővítés differenciált témaválasztás, szókészlet vagy illusztráció segítségével

Műfajok, kiadványok kezdő olvasók számára a gyermekkönyvpiacra

A kiadói koncepciók közös nevezője, hogy a kezdő olvasóknak szánt könyvek esetében az olvasási élmény pozitívumaira helyezik a hangsúlyt, nehogy az első próbálkozás kudarcra végződjen. Ilyen szempont az illusztráció, a szöveg és a képek aránya, hiszen a sok szöveg első látásra még riasztó lehet. Fontosnak tartják, hogy a sorok minél szellősebbek, a szövegrészek könnyen áttekinthetők legyenek. A legtöbb információ a vizuális megjelenítésről szól, hiszen a gyerekek figyelmét elsősorban még a képek kötik le, a szöveg terjedelmét csak fokozatosan lehet növelni az olvasási rutin erősödésével. A kiadók gyakran pedagógiai, pszichológiai, néha logopédiai kompetenciával rendelkező szakemberekkel dolgoznak együtt, a szakmai szintek pontos és szakszerű megállapítása érdekében.

Műfajok az olvasás előkészítésének szakaszában

Böngészők

A böngésző speciális előkészítése az olvasásnak: a gyerekek különböző témakörökhöz tartozó képek segítségével játékosan tanulhatják meg és építhetik be *szókincsükbe* a kapcsolódó szavakat. A befogadás módja más, mint egy mesekönyv hagyományos olvasása, mert nem lineáris és kész elbeszélés, hanem a *képolvasó fantáziája alapján kialakuló történet*

vagy összefüggés-láncolat. A böngésző segítségével el kell igazodniuk egy nagy és kaotikus képi információhalmazban.

„Egy jó böngészőből egy valamit nem lehet (vagy nem érdemes) elspórolni, ez pedig a rajzi alaposság. Az élvezet lényegét ugyanis a folyamatos felfedezés öröme adja. Használatuk több szinten és több életkorban is lehetséges: jól kidolgozott karaktereik és a képtáblákon elrejtett, visszatérő és összefüggő történeteik a *böngésző és lineáris olvasást* egyaránt lehetővé teszik. A böngészőkről azt gondolhatjuk, hogy csak az óvodás gyermekeknek valók, pedig az olvasás megtanulásával egyáltalán nem válik érdektelenné a műfaj, a böngészés megmarad nagyobb korban is, csak jobb híján új vizuális felületekre tevődik át. Ilyenek lehetnek például a képregények.” (Révész, 2019)¹

Összerakókártyák

Az összerakókártyák 4 db képet tartalmazó A4-es oldalak, amelyekből a gyermek egy kis könyvet hajtogathat magának. A hajtogatást követően több felhasználási mód segíti az alapvető olvasási alapkészségek fejlesztését, aminek következtében fejlődik a *történetmondás és az emlékezet*, valamint segítséget nyújt ahhoz, hogy a gyermek *megértse a cselekmény elemeinek sorrendjét és szerkezetét*. A játékos feladatok hozzájárulnak az *olvasás-szeretet* kialakulásához.²

Zenei képességfejlesztő, iskola-előkészítő kiadványok

A hallási észlelés, emlékezet és beszédmegértés fejlesztéséhez óvodáskor végén azokkal a versekkel, mesékkel – alapvetően felolvasandó tartalommal – jelentkeznek a könyvkiadók, amelyek közvetlenül elősegítik a *nyelvi játék, a ritmus, a zeneiség* gyakori megélését. A kifejezetten iskola-előkészítő célzattal kiadott könyvekben kedveltek a beszédjavító mondókák, a ritmizálható versek, illetve a fonémahallást és ezzel a betűtanulást megalapozó megzenésített, versbe rejtett ábécék is.

Foglalkoztatókönyvek mint mesebeli társasjátékok

Az óvodások világához a játékosság áll a legközelebb, ezért az előkészítő foglalkoztatókönyvek speciális köre társasjáték formájában kínálja a klasszikus meséket „olvasóinak”, melyek kivethető figurákat, ragasztható matricákat is tartalmaznak. A *manipuláció öröme* és a *vizuális motiváció* egyenes úton indítja el a gyermekeket a könyvek megszeretetéséhez.

Papírszínház

A szakemberek egyöntetűen megegyeztek abban, hogy az olvasóvá nevelés egyik előszobája lehet a papírszínház. Eredetileg Kamishibai a neve, a XI. században is megjelent ennek őse Japánban. A mostani formájában 1920-ban kezdték használni. Egy hordozható fakeretbe helyezük be a különálló kartonlapokon lévő aktuális mesét, amelyeknek a hátoldalán van a szöveg, amit felolvasunk a gyerekeknek. Ők a nagyalakú képeket nézik közben, és ha hallják a szöveget, akkor szó szerint megelevenedik számukra a látvány.³ Simon Krisztina szerint gyakran érzékeljük, hogy tanítványaink „multitasking” üzemmódban vannak, ilyenkor hasznos eszköz a papírszínház, mely az oktató-nevelő munkát is támogatja. Az új módszerrel egyszerre hatunk a diákok több érzékszervére, és nem passzív befogadóként kell végigülniük a foglalkozásokat (Simon, 2019)⁴.

¹ <https://www.prae.hu/article/11329-a-kepek-hatekony-olvasasa-letkerdes/>

² <https://olvasovanevels.gportal.hu/gindex.php?pg=36656489&nid=6684612>

³ <https://hogyanmondjamelneked.hu/mese/2018/01/23/papirszinhaz-a-hetkoznapi-varazslat>

⁴ <https://ojs.lib.unideb.hu/studia/article/view/4280/4115>

Felmerül a kérdés, hogy miként kelhet versenyre a mesélés japán eredetű, ősrégi, állóképes módszere a tévében pörgő rajzfilmekkel, multiplex mozikkal vagy számítógépes játékokkal. A mesélő közvetlen jelenléte, az előszóban kibontakozó mese pedig azt a benyomást kelti, hogy amit lát, az kizárólag neki szól, egyszeri, nem megállítható és nem visszapörgethető. A képek feldolgozása, a *vizuális olvasás* a szövegek értelmezéséhez hasonlóan összetett folyamat, amely a megfigyelő-néző részéről folyamatos *intellektuális egyeztetést, értelmezést* igényel. A képek váltakozásának ritmusát az elbeszélő szabja meg, meséje ívéhez igazítva a látványt, élő jelenléte lehetőséget ad a követlen visszajelzésre, az interakcióra. Minden esetlegességével, technikai tökéletlenségével együtt végső soron ez nyújtja az itt és most születő mese varázsát.

A betűtanulást és az összeolvasást elősegítő műfajok, könyvsorozatok *Nyomtatott nagybetűs mesék*

A nyomtatott nagybetűvel szedett mesék sokáig újdonságként hatottak az önálló olvasást segítő könyvek piacán. Azóta azonban egyre több könyvkiadó jelentet meg *csupa nagybetűvel írt mesekönyvet* a kezdő olvasók számára. A kiadói koncepciók alapján ennek az oka, hogy a gyermekek egy része először az utcai feliratokon elkezdik felismerni a nagybetűket és rákérdeznek a leggyakoribbakra, megpróbálják kibetűzni a szavakat. Elkezdődik az az igény, hogy saját maguk is felismerjenek bizonyos gyakori feliratokat, reklámokat, vagyis „olvassanak”. Erre a – gyakran már óvodáskorban megjelenő – készségre, s egyben motivációra építve születtek meg a nagybetűs könyvek az olvasás küszöbén állók átmeneti támogatására. (Lásd: Cerkabella Kiadó: Betűzgető könyvek; Pozsonyi Pagony: Most én olvasok; Móra Kiadó: Már tudok olvasni; Líra: Manó Könyvek – Disney Suli.)

Szótagolós mesék

A meseolvasás másik hagyományos formája a szótagoló módszer, melynek köszönhetően a gyerekek hamarabb sikerélményhez jutnak. A *szótagolás* mellett, hogy a helyesírási készség kialakulásában is nagy szerepet játszik, segít az olvasás helyes technikájának elsajátításában, hogy a hosszabb lexikai elemek elolvasása se okozzon nehézséget. A szótagolás természetes tevékenység az óvodás gyermekek számára, hiszen a beszédfejlődés természetes egységeként az óvodai foglalkozások is gyakran épülnek mondókákra, letapcsolható versekre, szótagoláshoz kapcsolódó tánclépésekre. A szótagolós mesék olvasásának feltétele a benne szereplő nyomtatott kisbetűk ismerete, mely az iskolai betűtanulás folyamatában fokozatosan bővül, gazdagodik. Az óvoda-iskola átmenet időszakában kiválóan alkalmazható a Mesezene program, mely kiemelt célja az olvasástanulás élményszerű előkészítése a fonológiai tudatosság módszeres fejlesztésével (Szűcs, 2019).

Könyvsorozatok

A könyvkiadók legújabb vállalása, hogy nem egy-egy könyvet fejlesztenek, hanem fokozatosan egymásra épülő, egyre nehezedő szinteket képviselő könyvsorozatokat jelentetnek meg, megkönnyítve a szülők dolgát a választásban. Az alábbiakban ezekre mutatok be példákat.

Már tudok olvasni könyvsorozat (Móra)

Kisiskolások olvasástanulását segítő, könnyen kibetűzhető, színes rajzokkal teli sorozat klasszikus szerzők ismert műveivel és fiatal írók új könyveivel. Az elsős-másodikos olvasni tanulóknak rövidebb, egyszerűbb nyelvezetű szövegeket szánnak, a harmadikos-negyedikos „már olvasók” pedig hosszabb mondatokkal és történetekkel birkózhatnak.

Betűről betűre olvasás- és írásfejlesztő gyakorlatok (Móra)

A magyar nyelv betűkészletének megfelelően, az előforduló betűcserék szerint állították össze a kötetet. Így a gyermek egyéni tévesztéseinek megfelelően az a betű, hangcsoport emelhető ki, amely nehézséget okoz számára. Emiatt a gyerekek közti differenciálásra alkalmasak, akár iskolai helyzetben is.

Rém jó Könyvek sorozat (Móra)

A sorozat a nagyobb óvodásoktól a kisiskolás korosztályig vezeti végig a gyerekeket az olvasóvá válás útján sok humorral, igazi sikerélményt nyújtva. Az első kötetben a gyerekekhez közel álló képi világ a motiváció: a képeket kedvük szerint fűzhetik történetekké, így alakítva személyessé az olvasástanulási folyamatot. A sorozat második kötete már a betűtanulásra helyezi a hangsúlyt. A kötetek illusztrációi folyamatosan ébren tartják a gyerekek érdeklődését, a már ismert figurák is segítenek a kezdeti nehézségeken. A sorozat harmadik és a negyedik része a szavak, egyszerű mondatok olvasásával igyekszik mélyíteni a gyerekek olvasással kapcsolatos ismereteit. A szöveg és az illusztráció mindvégig tökéletesen illeszkedik egymáshoz, segítve a történetek megértését. Az ötödik kötetben már bonyolultabb mondatok találhatóak, a hatodik rész verses formában segíti az olvasástudás elmélyítését. A hetedik kötet két története pedig már igazi olvasóknak szól, de még mindig egyszerűen, érthetően szerkesztett, viszont már hosszabb mondatokat tartalmaz.

A szerzők a *fokozatosság elvét* tartották szem előtt a történetek megírásakor, figyeltek arra, hogy a gyerekek az életkori sajátosságának és készség szintjének megfelelő olvasmányélménnyel találkozzanak és sikerélmény legyen számukra az olvasás tanulása. A sorozat a szókincs bővítéstől a szöveg nélküli köteten keresztül juttatja el a gyerekeket a rutinos olvasóvá érésig mindvégig fenntartva az érdeklődésüket.

Most én olvasok! sorozat (Pozsonyi Pagony)

Egy szisztematikusan felépített, pedagógusi szakértelemmel megtámogatott kortárs, magyar olvasásfejlesztő sorozat, mely négy különböző nehézségi szintet céloz. A történetek lazán összefüggnek egymással, de önállóan is olvashatók. Nagy formátumú betűk, szellősen szedett, könnyen olvasható, vicces és szórakoztató történetek jellemzik a sorozat köteteit. Az első szinten oldalanként csak 2-5 mondat, könnyen kiolvasható szavak és egyszerű, könnyen követhető történet található. A második szinten oldalanként 6-8 mondat szerepel, és már nehezebb szavak is előfordulnak, a történet kicsit bonyolultabb, de könnyen követhető. A harmadik szinten oldalanként 10-15 mondat, bővített és összetett mondatok is olvashatók, a történet szövege is bonyolultabb. A negyedik, legnehezebb szinten oldalanként 15-20 mondat és több szöveg, kevesebb rajz látható. Itt már akár többszörösen összetett mondatok is találhatóak, és idegen szavak is előfordulnak.

Olvasólétra sorozat (Fabula Stúdió)

A sorozaton belül több nehézségi fok van korosztályonként címkézve, amely minden könyvön meg van jelölve: a sorozat végigkísérheti a gyermeket kezdő olvasó korától kezdve egészen addig, míg gyakorlottabbá nem válik. A szinteken feljebb lépegetve fokozatosan fordul az illusztráció és a szöveg aránya, igazodva az olvasói igényekhez. A kötetek hétköznapi, egyszerű, lineáris történeteket tartalmaznak. Az Olvasólétra négy lépcsőfokán (5, 6, 7, 8 éves korosztály) két különböző típusú kiadvány található. Az egyikben több apró, míg a másikban egy összefüggő történet van. A kiadó a könyveket a megjelölt korosztály mellett a gyengélnélátóknak és az olvasási zavarral küzdő alsó tagozatos diákoknak is ajánlja (Olvasovaneveles.gportal.hu 2017).

Aranyfa sorozat (Preticon)

A mesefüzetek kilenc nehézségi szinten gyakoroltatják az olvasást a kezdőtől egészen a haladó szintig. A sorozat kötetei olyan képeskönyvek, melynek mindegyike egy-egy kis történetet mond el azokról a szereplőkről, akik valamennyi történetnek kulcsfigurái. Minél magasabb szintre jutnak az olvasásban, annál kisebbek lesznek a betűk, a szöveg viszont folyamatosan bővül egyre szövevényesebb történetekkel (Olvasovaneveles.gportal.hu s.d.2017).

Már egyedül olvasok sorozat (Mormota)

A *Már egyedül olvasok* egy napjainkban játszódó mesekönyvsorozat, melynek elsődleges célja az önálló olvasás megszerettetése a gyermekekkel. Hétköznapi, valós történeteket mond el, melyek a gyermeki képzelet által izgalmas kalanddá alakulnak át, s átvezetnek a felnőttek által rég elfeledett gyermeki fantáziavilágba. A könyvek tipográfiájára jellemző a 13 pontos betűméret és a könnyen olvasható betűtípus (Archia). A kötetek részletgazdag, kézzel rajzolt illusztrációkkal készültek, melyek képzetalkotásra inspirálnak, így sokáig nézegethetők. Egyszerű mondatszerkezetekkel íródott, hogy szótagoló olvasással is könnyen érthető legyen. Kemény fedéllel, minőségi belívekkel készül, hogy ellenálljon a sokszori forgatásnak (Sz. n. 2019).

Manó Könyvek (Líra)

Az *Olvas velem!* sorozat a közös olvasás élményét kínálja a kisiskolásoknak. Ezekben a képes mesekönyvekben a történetek főhőseit ugyanis maguk a gyerekek alakítják. A főszereplők szövegét nekik kell majd önállóan felolvasniuk, míg a narrátor és a többi szereplő mondanivalója a szülőre marad. A gyerekek szövegrésze rövid és egyszerű, a betűk mérete nagyobb, és színessel ki is emelték e részeket. Mivel a gyerekek már nem passzív hallgatók, ráérezhetnek az olvasás valódi ízére is. „Ha már gyermekünk megismerkedett a betűkkel, de egyedül még nem mer belevágni egy könyvbe. Ezekben a kötetekben kétféle szedéssel találkozhatunk: a tömöttebb, kisebb betűs szövegekkel és az oldalanként beszúrt, szellős, nagybetűs, pár mondatos sorokkal. Előbbieket mi olvashatjuk fel, míg az utóbbiakat átengedhetjük az olvasással barátkozó gyermekünknek.”

(<https://www.lira.hu/hu/sorozat/olvasni-jo-sorozat>)

Hős olvasó (Manó Könyvek)

A *Hős olvasó* sorozat az éppen olvasni tanuló gyerekekre gondolt. A könyvek lapjain napjaink *rövid meséi* elevenednek meg barátságáról, szeretetről, hőstettekkel fűszerezve. A sorozat kiemelten a *mai kor történeteiből* építkezik, közel hozva a gyermekekhez a hétköznapiak érdekességeit, érzéseit, csodáit.

Disney sulí – Olvasni jó! (Manó könyvek)

A *Disney sulí – Olvasni jó!* sorozat célja: játékosá tenni a tanulást. Az olvasásfejlődés folyamatát követve a következő szinteket láthatjuk: Már ismerem a betűket! Már mondatokban olvasok! Már egyedül is megy! Jellemzők a könnyen kiolvasható szavak, a könnyen követhető történetes szál, melyet játékos feladatok egészítenek ki.

A szövegértő olvasás kialakulásának támogatása

A szavak jelentésének keresése az új, ismeretlen szavak olvasásakor kapcsolódik a történethez. Akkor válik ez egyre fontosabbá, amikor az olvasott szövegrészek komplexebbé válnak. Ekkor kell újabb stratégiákat bevonni, hogy az olvasott szavak jelentéssel bírjanak. Ebben a stádiumban a felnőttek elmagyarázzák az olvasottak jelentését, és illusztrációk is

vannak, amelyek segíthetnek. Ezeken a verbális/vizuális magyarázatokon keresztül fog a gyermek olyan tanulási stratégiákat elsajátítani és tökéletesíteni, amelyek biztosítani fogják, hogy komolyabb szövegeket megértsen, anélkül, hogy ismerné az olvasás minden fortélyát.

A megfelelő színvonalú szövegértelmezés részben olvasástechnikai kérdés. Jó tempóban kell tudni olvasni ahhoz, hogy a szöveg spontán értelmeződjön – a szavak kimondásánál sokkal gyorsabban kell tudni olvasni. Minél jobb az olvasástechnika, annál hatékonyabb a szövegértés. Ahhoz, hogy megértsük, amit olvasunk, gyorsabban kell olvasnunk a természetes beszédritmusunknál. A szövegértő olvasás kialakításának szintjén természetesen bármely mese, regény, novella szóba jöhet, azonban az alábbi két példa ennél többet kínál.

Olvas velünk! sorozat (Napraforgó Könyvkiadó)

Az Olvas velünk sorozat klasszikus műveket dolgoz fel kisiskolásoknak olvasmányos formában. A betűkkel éppen csak barátkozó gyerekeknek hamarosan olyan olvasmányokat kell önállóan végigolvasniuk, amelyek nyelvezetükben, szókincsükben, és tartalmukban is nagyon messze vannak a digitális kor gyermekeitől. Az iskolai kötelező olvasmányokkal csak azok a gyerekek fognak tudni megbirkózni, akik a harmadik iskolai évre már gyakorlott olvasókká váltak. Ebben segít a könyvsorozat a 6-10 éves gyerekeknek.

Szeretek olvasni! sorozat (Tessloff és Babilon Kiadó)

A sorozat a frissen megjelent kortárs francia és magyar szerzők műveivel, érdekes történetekkel motiválja olvasásra a kicsiket. A kiadó elsősorban igényes irodalmi szövegekkel szeretné megkedveltetni az olvasást a gyerekekkel-fiatalokkal. A sorozat bővítésével párhuzamosan fontosnak tartják, hogy kortárs magyar szerzőket is bevonjanak a fejlesztésbe, valamint eljussanak a 10 éves korosztályig. (<https://www.tessloff-babilon.hu/kategoria/szeretek-olvasni>)

A gyerekkönyvpiacot meghatározó vásárlói igények vizsgálata

A kezdő olvasók könyvpiacán elsősorban a szülők vásárolnak, ezért egy körükben végzett kutatás eredményeinek segítségével mutatom be azokat a gyerekkönyvekre vonatkozó elvárt tulajdonságokat, amelyeket a kiadói érdekek nem hagyhatnak figyelmen kívül.

A kutatás keretében kisgyermekes szülőket kérdeztem meg könyvválasztási szokásairól. Kiválasztásuk véletlenszerűen történt, a kérdéseket online formában küldtem el, a válaszok is ebben a formában érkeztek vissza.

A szülők a következő kérdésekre válaszoltak:

– *Milyen szempontok alapján választana könyvet gyermekének az olvasástanulás kezdő időszakában?*

– *Határozza meg a négy legfontosabb választási szempontját! Kérem, rangsorolja a választott szempontokat!*

Összesen 32 szülő válaszait összesítettem.

Az eredmények elemzése a következőképpen történt:

Az azonos szempontokra adott találatok összesítése után alakultak ki a nyerspontszámok, melyet a válaszadók által meghatározott rangsor szerint súlyoztam. A 2. ábrán összesítve láthatók az eredmények.

2. ábra. Szülői könyvválasztási szempontok összesített eredményei

Választott szempontok	Súlyozott pontszám az 1. helyen	Súlyozott pontszám a 2. helyen	Súlyozott pontszám a 3. helyen	Súlyozott pontszám a 4. helyen	Az adott szempont-hoz rendelt nyerspontszám	Az adott szempontra adott találatok aránya (%)
<i>Téma (életkorhoz illeszkedő, érdekes, humoros, képzeletre ható, erkölcsös, nemek szerint eltérő)</i>	40	21	8	5	74	18,2
<i>Betűméret (13–14 pt)</i>	32	21	6	3	62	15,3
<i>Vizuális megjelenítés (esztétikus, színes képek, illusztráció)</i>	12	21	14	8	55	13,5
<i>Szöveg tagolása (szellős, áttekinthető)</i>	16	18	6	1	41	10,1
<i>Rövid mondatok és szövegrészek</i>	12	15	6	2	35	8,6
<i>Kép/szöveg aránya</i>	12	6	8	2	28	6,9
<i>Nyelvezet</i>	16	9	0	2	27	6,6
<i>Betűtípus (Ariel, Calibri, talpas, egyszerű)</i>	16	6	2	1	25	6,1
<i>Könyvészeti jellemzők (kézbe illő, kemény fedeles, vastag papír, tartós fűzés, vékony gerinc)</i>	7	2	1	5	15	3,7
<i>Életkori fokozatok (egymásra épülő sorozatkönyvek)</i>	0	6	2	1	9	2,2
<i>Szótagolt szöveg</i>	0	6	2	0	8	1,9
<i>Referencia-személyek ajánlása</i>	4	0	0	3	7	1,7
<i>Szépirodalmi értékek</i>	0	3	2	2	7	1,7
<i>Játékos elemek</i>	0	3	2	0	5	1,2
<i>Nincs benne helyesírási hiba</i>	4	0	0	0	4	0,9
<i>A könyv ára</i>	0	0	0	2	2	0,4
<i>könyv szerzője</i>	0	0	0	1	1	0,2

A táblázatban szereplő nyerspontszámok aránya alapján a következő csoportok alakultak ki:

- A könyvválasztásban négy olyan kiemelt szempont befolyásolja a vásárlókat, amelyek pontszáma több, mint a maximális pontszám 50%-a:

- *a könyv témája (mely az életkori sajátosságoknak megfelelő, érdekes, humoros, a gyermek képzeletére ható, erkölcsi értékeket közvetítő, nemek szerint eltérő);*
 - *betűméret (13–14 pt);*
 - *vizuális megjelenés (esztétikus, színes képek és illusztráció);*
 - *szöveg tagolása (szellős, jól áttekinthető).*
- b) A második csoportba azok a szempontok kerültek, amelyek legalább a maximális pontszám 25%-át érték el:
- *rövid mondatok és szövegrészek,*
 - *kép/szöveg aránya,*
 - *nyelvezet,*
 - *betűtípus (Ariel, Calibri, talpas, egyszerű).*
- c) A harmadik csoportban a kevésbé ható szempontok szerepelnek, amelyek a maximális pontszám 10-25%-át érték csak el:
- *könyvészeti jellemzők (kézbe illő, kemény fedeles, vastag papír, tartós fűzés, vékony gerinc),*
 - *életkori fokozatok (egymásra épülő sorozatok),*
 - *szótagolt szöveg.*
- d) Végül a legkevesebb találatot kapott szempontok következnek, amelyek a maximális pontszám 10%-át sem érték el:
- *referenciaszemélyek ajánlása,*
 - *szépirodalmi érték,*
 - *játékos elemek,*
 - *nincs benne helyesírási hiba,*
 - *a könyv ára,*
 - *a könyv szerzője.*

Az olvasáskutatási eredmények összevetése a kiadói elképzelésekkel és a vásárlói elvárásokkal

A vizsgált (olvasáskutatási, kiadói és szülői) aspektusok összehasonlításával kiderült, mely szempontok esetében látunk átfedéseket, azonos törekvéseket, illetve mely szempontok mutatnak eltérést vagy esetleg különböző mértékű súlyozást. A 3. ábrán a három eltérő nézőpont kulcsszavait feleltettem meg egymással.

3. ábra. Szülői, kutatási és kiadói szempontok illeszkedése

Vásárlói (szülői) szempontból	Olvasáskutatási szempontból	Kiadói szempontból
<i>a könyv témája: életkornak megfelelő, érdekes, motiváló, humoros, képzeletre ható, erkölcsi értékeket közvetítő, nemek szerint eltérő</i>	felolvasásra alkalmas mese-könyvek, kínálatbővítés differenciált témaválasztással	a szöveg témája, stílusa/céltott korosztály illeszkedése, a képzelet világához kapcsolódik, az élet alapkérdéseiről szól, gyereknek és felnőttnek is élvezhető, növeli az olvasási kedvet, széles spektrumú, változatos könyvkínálat, műfajok gazdagsága, humor, személyesség, ismert figurák, napjainkban játszódó történetek
<i>betűméret (13–14 pt)</i>	-	13 pt betűméret, fokozatosan egyre kisebb betűk

<i>vizuális megjelenés (esztétikus, színes képek és illusztráció)</i>	differentiálás illusztráció segítségével	vizuális, érzelmi és esztétikai ráhatások, a szöveghez választani illusztrátort, sokáig nézegethető, részletgazdag, kézzel rajzolt illusztrációk
<i>szöveg tagolása: szellős, jól áttekinthető</i>	függőleges és átlós irányú szövegek kiiktatása, kezdetben 2-5 karakter átfo-gására alkalmas egységek	a sorok legyenek szellősek, hogy könnyű legyen követni, szemmozgási rutin
<i>rövid mondatok és szöveg-részek</i>	-	egyszerű, rövid mesék, történetek
<i>kép/szöveg aránya</i>		fokozatosan fordul az illusztráció és a szöveg aránya
<i>nyelvezet</i>	az 5000 leggyakoribb szóból történő építkezés, a szavak belső szerkezetének ismerete, szókészletek szerinti széles kínálat	könnyen kiolvasható szavak, rövidebb, egyszerűbb nyelvezetű szövegek
<i>betűtípus (Ariel, Calibri, talpas, egyszerű)</i>	kezdetben letisztult, egyszerű betűtípus alkalmazása, majd többféle betűtípus megismertetése, kis, nyomtatott betűs szövegek	- könnyen olvasható, egyszerű betű (Archia), - kerülni kell a különböző színű, formájú betűket, - kontrasztszínek (papír/betű)
<i>könyvészeti jellemzők: kézbe illő, kemény fedeles, vastag papír, tartós fűzés, vékony gerinc</i>	-	kemény fedél, minőségi belévek
<i>életkori fokozatok, egymásra épülő sorozat-könyvek</i>	az olvasásfejlesztési szakaszok, fokozatok betartása, hangos olvasásra készítő szövegek, gyakori felismertetés	- egymásra épülő, egyre nehezedő szinteket képviselő könyvsorozatok, - gyakran előforduló betűcserék szerinti kötetek, - majd gyors, folyamatos olvasás, végül tanulási stratégiák elsajátítása
<i>szótagolt szöveg</i>	szótagolással induló fokozatok	egyszerű mondat szerkezetek, hogy szótagoló olvasással is könnyen érthető legyen
<i>referenciaszemélyek ajánlásai</i>	-	a kiadói honlapokon bemutatott magyar szerzők és szakemberek ajánlásai
<i>szépirodalmi érték</i>	-	klasszikus, igényes irodalmi szövegek és kortárs magyar szerzők is
<i>játékos elemek</i>		játékos feladatok, a manipuláció öröme
<i>hibátlan helyesírás</i>	-	-
<i>a könyv ára</i>	-	-
<i>a könyv szerzője</i>	-	a kiadói honlapokon magyar szerzők bemutatása
-	-	kezdetben csupa nagybetűvel írt mesekönyvek
-	olvasási és zenei élmények	nyelvi játék, ritmus, zeneiség megélése

A megfeleltetés eredményeként megállapítható, hogy mely szempontok esetén van átfedés mindhárom oldalon, melyik oldallal egyezik inkább a kiadói koncepció és hol térnek el az elképzelések egymástól.

Mindhárom oldal által támogatott szempontok:

- a könyv témája (a vásárlói súlyozás alapján az 1. helyen áll)

- vizuális elemek, esztétikum (3. helyen)
- a szöveg tagolása, sorok távolsága (4. helyen)
- a nyelvezet (7. helyen)
- a betűtípus paraméterei (8. helyen)
- az életkori fokozatok alkalmazása (10. helyen)
- a szótagolás beépítése (11. helyen)

Az olvasáskutatás eredményei nélkül, kizárólag a kiadói elképzelések és a vásárlói könyvválasztási szempontok között átfedés mutatkozik a következő hét szempont esetén:

- betűméret (a vásárlói súlyozás szerint a 2. helyen áll)
- rövid mondatok és szövegrészek alkalmazása (5. helyen)
- kép/szöveg aránya (6. helyen)
- könyvészeti jellemzők (9. helyen)
- referenciaszemélyek ajánlásai (12. helyen)
- szépirodalmi érték (12. helyen)
- játékos elemek alkalmazása (13. helyen)
- a könyv szerzője (14. helyen)

Látható, hogy a vásárlók számára valóban fontos (súlyozott) szempontok között csak az első három említhető, a többi a vásárlói oldalon sem kapott jelentős szavazatot, a kiadók mégis gondoltak rá. Kizárólag a kiadói elképzelések és az olvasáskutatási eredmények között (vásárlói aspektus nélkül) csak egyetlen szempontnál mutatkozik közvetlen összefüggés (a táblázatban kék háttér jelzi):

- olvasási és zenei élmények összekapcsolása – nyelvi játék, ritmus, zeneiség megélése.

Végül pedig láthatunk három olyan szempontot, ami az összefüggésekből teljesen kimaradt:

- A hibátlan helyesírás és a könyv ára csak a vásárlói oldalon fogalmazódott meg, de nagyon csekély súllyal.
- A csupa nagybetűvel írt mesekönyvek kínálata, amely kizárólag a kiadói oldalon jelenik meg, sem a vásárlói igények, sem a kutatási eredmények között nem szerepel.

Összegzés

Az eredmények összességében azt mutatják, hogy a kezdő olvasók szintjén a könyvválasztási, a könyvkiadási és az olvasáskutatási szempontok mindhárom oldalról találkoznak hét esetben, azonban a vásárlói prioritást tekintve csak három első kategóriás tényezőt említhetünk: *a könyv témáját, a vizuális megjelenítést és a sorok távolságát.*

A kiadói és vásárlói szempontok egyezésénél már több, összesen nyolc tényezőt azonosíthatunk, ugyanakkor csak egy esetben (*betűméret*) van köztük a vásárlók által első kategóriában preferált szempont.

A kiadói és olvasáskutatási szempontok átfedése mindössze egyetlen szempontnál tapasztalható (*a zeneiség és olvasás összekapcsolása*), ez azonban nem jelenik meg az olvasói igények oldalán.

A fenti eredmények alapján megállapítható, hogy a kiadói és az olvasói szempontok egyezése a legnagyobb arányú a vizsgált tényezők közül, a kiadók a fogyasztói igények

feltérképezése alapján alakítják ki koncepcióikat, kevésbé támaszkodnak a kutatási eredményekre. Ahol külső szakemberek bevonása történik a könyvfejlesztési folyamatban, ott az adott szakember meglátásaira, véleményére, tapasztalataira alapoznak, amely függ az adott szakember kompetenciakörétől. Megjelennek a kiadók részéről olyan irányú fejlesztések is (pl. a csupa nagybetűs könyvek kiadása), amelyek nem támaszthatók alá kutatási eredményekkel. Az olvasási folyamat eredményességére ható szempontok közül a vizuális megjelenítés és a tipográfia megjelenik ugyan, de a papírminőség kevésbé jellemző. A vizualitás dominanciájáról azonban itt sem beszélhetünk, mert a könyv témája, az olvasási motiváció minden vizsgált szempontból megelőzi a könyvek formai aspektusait.

Az eredmények érvényessége jelenleg a vizsgált mintán értelmezhető. Indokoltnak tartom egy nagyobb mintán végzett olvasói igénymérést, valamint a kutatás kibővítését egyes könyvtípusok beválásának vizsgálatával, az adott könyvtípusra jellemző piaci mutatók feltérképezésével együtt.

A hazai gyermekkönyvek kiadói egyre nagyobb teret kapnak a könyvszakmában, az általuk fejlesztett könyvek rendkívül népszerűek az olvasók körében. A szülők választását sokféle hatás befolyásolja, a kiadói kínálat gazdagsága miatt nehezen találják meg a gyermekük számára legideálisabb köteteket. Nem mindegy, hogy az első olvasmányélmények milyen érzésekkel párosulnak, hogy a kezdeti lépéseket megkönnyíti vagy megnehezíti egy-egy gyermekkönyv. Természetesen a gyermekkönyvek nem direkt, didaktikus módon segítenek ebben a folyamatban, hanem komplex hatással: motiváló és élményt nyújtó kiadványokkal.

Az olvasástanulás kezdetén lényegesnek tartom, hogy a kiadó-olvasó kapcsolat erősítése mellett a tudományosan megalapozott olvasáskutatási eredmények beépítése is megtörténjen, hiszen a legkisebb fogyasztók még magát az olvasást is csak tanulók ebben az életszakaszban. Ők hosszabb távon csak helyes szakmai alapozású könyvek olvasásával – szinte észrevétlenül – válhatnak majd a könyvpiac rendszeres fogyasztóivá. Ez a célcsoport ugyanakkor jelentős vásárlói réteget képez a jövőben a felnőtteknek szóló könyvek piacán is.

Irodalom

- Adamikné Jászó Anna (2001): *Anyanyelvi nevelés az ábécétől az érettségig*. Budapest: Trezor.
- Adamikné Jászó Anna (2006): *Az olvasás múltja és jelene*. Budapest: Trezor.
- Crystal, David (1998): *A nyelv enciklopédiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Cs. Czachesz Erzsébet (1998): *Olvasás és pedagógia*. Szeged: Mozaik Oktatási Stúdió.
- Csépe Valéria (2006): *Az olvasó agy*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Csépe Valéria (2013): Olvasás, olvasási zavar és a fejlődő agy In memoriam Leo Blomert. *Pszichológia*, 33(1), 1–14. DOI: 10.1556/pszicho.33.2013.1.1
- Eysenck, M. W. – Keane, M. T. (2003): *Kognitív pszichológia*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fazekasné Fenyvesi Margit (2006): Az akusztikus és a vizuális észlelés szerepe az olvasástanulásban. In Józsa Krisztián (szerk.) *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó. pp. 189–206.
- Forgách Kinga 2017: Meglepően őszinte gyerekkönyvek. *Magyar Hírlap*, 2017. okt. 31. http://magyarhirlap.hu/cikk/80818/Meglepoen_oszinte_gyerekkonyvek_ [2022. 03. 28.]
- Gósy Mária (1999): *Pszicholingvisztika*. Budapest: Corvina Kiadó.

- Gósy Mária (2000): *A hallástól a tanulásig*. Budapest: Nikol.
- Herczeg-Szép Szilvia (2016): Érdemes kockázatot vállalni. Körinterjú Gyermekkönyvkiadók Szerkesztőivel. In: *Alföld*, 57(9). 34–46. http://kulter.hu/alfold/2016/alfold_201609.pdf [2022. 03. 28.]
- Hódi Ágnes – B. Németh Mária – Korom Erzsébet –Tóth Edit (2015): A Máté-effektus. A gyengén és jól olvasó tanulók jellemzése a tanulás környezeti és affektív jellemzői mentén. *Iskolakultúra*, 25(4), 18–30. DOI: 10.17543/ISKKULT.2015.4.18
- Huey, E. B. (1908): *The psychology and pedagogy of reading*. Technical report. New York: Macmillan Company.
- Janurik Márta (2008): A zenei képességek szerepe az olvasás elsajátításában. *Magyar Pedagógia*, 108(4), 289–317.
- Józsa Krisztián (2002): Az elsajátítási motiváció pedagógiai jelentősége. *Magyar Pedagógia*, 102(1), 79–104.
- Józsa Krisztián – Steklács János (2012): Az olvasás tanításának tartalmi és tantervi szempontjai. In: Csapó Benő – Csépe Valéria (szerk.): *Tartalmi keretek az olvasás diagnosztikus értékeléséhez*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, pp. 138–188.
- Kassai Ilona (1998): A beszédhanghallás szerepe a kommunikációban, *Beszédgyógyítás*, 7(2), 6–14.
- Kassai Ilona (szerk.) (1999): *Szótagfogalom-szótagrealizációk*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor (2012): A roma és nem roma tanulók teszteredményei közti különbségekről és e különbségek okairól. *Közgazdasági Szemle*, 59(7–8), 798–853.
- Langacker, Ronald W. (1987): *Foundations of Cognitive Grammar*. Volume I. Theoretical Prerequisites. Stanford. California: Stanford University Press.
- Lengyel Zsolt (1999): *Nyelvelsajátítási és nyelvtanulási formák*. Veszprém: Veszprémi Egyetemi Kiadó.
- Lórik József (2006): A gyermeki fonológiai tudatosság megismeréséről. *Beszédgyógyítás*, 17(2), 32–60.
- McClelland, James L. – Rumelhart, David E. (1981): *An interactive activation model of context effects in letter perception: part 1*. An account of basic findings. In *Psychological Review*. 88(5), 375–407. DOI: 10.1016/b978-1-4832-1446-7.50048-0
- Nagy József (2000): *XXI. század és nevelés*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Nagy József (2004): A szóolvasó készség fejlődésének kritériumorientált diagnosztikus feltérképezése. *Magyar Pedagógia*, 104(3), 123–142.
- Pap-Szigeti Róbert – Zentai Gabriella – Józsa Krisztián (2006): A szövegfeldolgozó képességfejlesztés módszerei. In Józsa Krisztián (szerk.): *Az olvasási képesség fejlődése és fejlesztése*. Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó. pp. 235–258.
- Pléh Csaba (2013): *A lélek és a nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Réger Zita (2002): *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció – nyelvi hátrány*. Budapest: Soros Alapítvány és MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Simon Krisztina: Kamishibai, avagy a papírszínház újra meghódítja a világot. In *Studia Literaria*. 2019. 58.sz.1-2., Debrecen. <https://ojs.lib.unideb.hu/studia/article/view/4280>
- Steklács János (2014): A szemmozgás vizsgálatának lehetőségei az olvasás és a vizuális információfeldolgozás képességének a megismerésében. *Anyanyelv-pedagógia*, (3), 1–12.
- Szenczi Beáta (2010): Olvasási motivációk. *Magyar Pedagógia*, 110(2), 119–147.
- Tóth László (2002): *Az olvasás pszichológiai alapjai*. Debrecen: Pedellus Tankönyvkiadó.
- Szűcs Antal Mór (2019): A fonológiai tudatosság fejlesztése a Mesezene élménypedagógiai módszerével. In Bóna Judit – Horváth Viktória (2019): *Az anyanyelv elsajátítása három éves kor után*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.

Elektronikus források

- <https://www.helikon.ro/minden-kudarc-a-mi-tanulopenzunk-interju-sarkozy-bencevel-a-libri-kiadoi-csoport-kiadasi-igazgatojaval/> (2022.03.04.)
- <http://www.konyv7.hu/magyar/menuPontok/felso-menuesor/folyoirat/regi-uj-hu-rokat-pendit-a-lira--kolosi-beata-a-cegrol-az-olvasasrol-es-az-anyasagrol> (2022.03.04.)
- <https://olvasovanevels.gportal.hu> (2022.03.04.)
- <https://hogyanmondjamelneked.hu/mese/2018/01/23/papirsinhaz-a-hetkoznapiva-razslat> (2022.03.04.)
- https://napicomx.blog.hu/2012/08/08/a_kepregenyek_korszakai?layout=1%3Fdesktop (2022.03.04.)
- <https://www.szalaykonyvek.hu/Szotagolos-mesek> (2022.03.04.)
- http://gyermekkonyvtar.ekmk.hu/images/m%C3%A1r_tudok_olvasni.jpg (2022.03.04.)
- <https://mora.hu/konyv/beturo-beture-6-olvasas-es-irasfejleszto-feladatok/> (2022.03.04.)
- <https://mora.hu/sorozat/rem-jo-konyvek> (2022.03.04.)
- <https://mora.hu/sorozat/mar-tudok-olvasni> (2022.03.04.)
- <https://www.pagony.hu/most-en-olvasok> (2022.03.04.)
- <https://www.pagony.hu/konyvek-nagyon-kezdolvasoknak> (2022.03.04.)
- <https://mormotakiado.hu/mar-egyedul-olvasok-sorozat/> (2022.03.04.)
- <http://kiadok.lira.hu/kiado/manokonyvek/index.php?action=list&mode=t&t=150> (2022.03.04.)
- <https://www.manokonyvek.hu/> (2022.03.04.)
- https://www.libri.hu/sorozatok/?s_id=14410 (2022.03.04.)
- <http://www.gyermekirodalom.hu/wp-content/uploads/2014/08/teslof.jpg> (2022.03.04.)
- <https://foxbooks.hu/2018/08/30/konyvek-kezdolvasoknak/> (2022.03.04.)
- <http://minimatine.hu/ezeket-a-konyveket-add-a-kezdolvaso-kezebe-konyvfesztival-ujdontagok-konyvek-kisiskolasoknak/> (2022.03.04.)
- <https://moly.hu/sorozatok/mar-egyedul-olvasok> (2022.03.04.)
- https://egigerokonyvek.blog.hu/2018/12/10/milyen_konyvet_adjunk_a_kezdolvasok_kezebe (2022.03.04.)
- <https://www.prae.hu/article/11329-a-kepek-hatekony-olvasasa-letkerdes/> (2022.03.04.)

SUMMARY**Publishing developments at the beginning of learning to read*****The scientific validity of children's books in relation to the needs of readers***

As the acquisition of written language is a means of learning about the world, the patterns of reading attitudes that are initially acquired and fixed also affect the daily practice of obtaining and receiving information. Initial experiences related to reading activities are decisive in the further processes of learning, acquiring knowledge and experiential reading. Following the first negative experiences of reading, the uncertainty of self-esteem and the difficulty of acquiring basic cultural and technical knowledge together hinder the development of reading skills and comprehension. The aim of the research presented in the study is to explore the connections between reading research results and book publishing developments, within this, the examination of the methodological and formal solutions of books made for readers (children, their parents, teachers) living in the initial period of reading

learning. In the framework of my research, I examined whether the results of reading research with a scientific background appear in the developments of children's book publishers. The market overview of children's books is presented in relation to each stage of reading learning. The research results outline the common and weighted points between the Hungarian publishing concepts, the needs of the reader (parents) and the reading research results.

Keywords: children's books, learning to read, needs of readers, publishing